Драган Ристић

О ОМАЈАМА ДАНАШЊИМ

Стари православни духовници одавно су уочили и упозоравали да циљ ђавола није да убеди људе да Бог не постоји већ да убеди људе да он (ђаво) не постоји. Људи који не верују да ђаво постоји нису свесни опасности од његовог опаког и подмуклог деловања. Они су неопрезни и зачас врло лако упадну у његове замке. Нико живи није имун и потпуно безбедан иако многи наивно мисле да такве замке и не постоје.

Запитајте само млађе људе шта је то "омаја" и видећете да већина њих није ни чула да таква реч постоји. Одавно су очеви и мајке престали да причају деци оне старе занимљиве и застрашујуће приче о вампирима и омајама а почели да причају о Пепељуги, Снежани, Црвенкапи... Данас ћете децу лакше убедити да постоје сунђери који говоре, корњаче које се туку (међусобно и са другима) него што ћете их убедити да постоје омаје и демони, реална бића преко којих ђаво напада човека и одвлачи га са правог пута... Бабе и деде су мало спасили ситуацију па ће се још увек наћи понеко ко је за омаје чуо.

Вампири су много познатији али и они само површно... Познајемо их онакве каквим их приказују амерички филмови чији циљ није да нам отворе очи већ напротив - да нас слуде и уплаше, да нас наведу да мислимо како вампири не постоје... Тек недавно је савремени руски књижевник Виктор Пељевин у свом роману "Empire 'V" почео да описује вампире на прави, истинитији начин. Савремени вампири не сисају више људима крв него новац...

Немојте бити наивни - у данашње време постоје и вампири, и демони, и омаје. Они су се тако осавременили и трансформисали да их ни најискуснија наша прабаба не би могла препознати. Променили су облик, променили су место на коме нападају људе, променили су време

напада... Али нису променили суштину, нису променили принцип рада! По томе ћете их препознати!

За разлику од вампира који нам сисају крв (или новац како сматра Пељевин), узимају од нас нешто што нам је најнеопходније за живот, омаје делују на другачији начин. Омаје утичу на нашу менталну тачку, наше ментално око, угао гледања... Утичу на ону тачку из које ми видимо или замишљамо свет око себе.

Ментално око или ментална тачка није нешто измишљено, нешто што не постоји... Она није анатомски дефинисана у неком одређеном делу мозга или хипофизе (као што је мислио Декарт), она нема своју конкретну материјалну презентацију али - постоји. Она није материјална али је ипак реална. То је она тачка коју ми стално померамо кроз простор и време... У једном тренутку замислимо (видимо у мислима) своје купатило а већ у следећем тренутку тим истим менталним оком видимо слику нашег завичаја и то онако како је изгледао пре двадесет или тридесет година... На почетку романа "Звонар Богородичне цркве" Виктор Иго помера нашу менталну тачку и ми видимо (замишљамо уз његову помоћ) како је изгледао Париз 6. јануара 1482. године... Достојевски нас води у Москву да бисмо је видели онако како је ту Москву видео Раскољников... И Иво Андрић помера нашу менталну тачку и ми видимо како "Дрина протиче кроз тесне гудуре између стрмих планина или кроз дубоке кањоне окомито одсечених обала"... Добар писац преузима Вашу менталну тачку и помера је током целе књиге са намером да вам нешто каже или прикаже... Али писац још увек није омаја - иако и омаја чини то исто са Вашом менталном тачком.

У стара времена омаје су обично око поноћи пресретале закаснеле путнике, најчешће поред гробља или на неком уклетом месту. Омаје су се јављале најчешће у облику неке умиљате животиње (ређе у облику лепе жене) и код жртве изазивале страсну, несавладиву жељу (обично жељу за поседовањем). У пола ноћи, окружен мраком, човек идући крај гробља види испред себе предивно бело маче (или пса, или јаре). У њему се буди јака жеља да то маче ухвати и однесе кући, да га покаже својим укућанима, да обрадује децу, да комшије виде нешто што никад нису виделе... Та јака жеља блокира његову менталну тачку и фиксира је тако да човек може да види само омају (предивно мало маче). Човек покушава да ухвати симпатичну животињу која му стално измиче, побегне у неки жбун, па иза дрвета... Тек, ујутру нађу човека у некаквом блату, води, у некој рупи... На месту на које он сигурно не би сам при пуној свести доспео... Човек се ничег не сећа, само се сећа почетка, ноћи и мале, симпатичне животиње коју је пожелео да ухвати...

Некада се омаја појављује и као каква ружна сподоба која човеку украде нешто ситно и непотребно, али довољно да у њему пробуди жељу за осветом, жељу да сподобу ухватимо, да је истучемо, да је уништимо... Наставак приче је исти... Буђење у блату, води или некаквој рупи...

Из свих тих прича треба запазити да се ради о томе да омаја може овладати нама једино уз помоћ неке наше жеље или страсти... При сусрету са омајом активира се та страст која је већ у нама а ментална тачка се блокира тако да ми не можемо са стране погледати себе и видети колико је смешно и глупо у пола ноћи јурити по шуми или ливади неку животињу или сподобу ма каква она била. Када би у тим тренуцима човек погледао са стране видео би сву бесмисленост својих поступака и вратио би се да настави свој пут... Али не може... Јака страсна жеља блокирала је његову менталну тачку и он види само омају, не знајући да је то омаја... Када то буде сазнао, већ ће бити у блату или води, уморан, преварен и беспомоћан.

Слажем се са Вама да је већина оваквих прича измишљена... Измислили су их људи да би послужиле као изговор за неко пијанство или љубавну авантуру али... Ако су их измислили људи и ако су у њих поверовали неки други људи, значи да у човековој глави постоји овакав образац који уочава заслепљеност и немогућност само-сагледавања услед страсне, несавладиве жеље за нечим. Да није тако, прича се не би примила и одржала. На крају, и нас је неко морао измислити да бисмо постојали.

Постоје ли омаје данас?

Наравно да постоје. Свет је препун шарених лажа, препун сјајних циљева за којима јуримо несвесни бесмислености њиховог остварења. Омаје су измислиле "прогрес" и тржишну економију, усавршиле производњу, усавршиле маркетинг... Свет је препун производа који нам и не би били потребни када вешт маркетинг не би у нама разгорео страсну, несавладиву жељу да поседујемо нешто лепо и сјајно, да путујемо у дивне градове и не знајући шта да гледамо и зашто смо отишли баш тамо... Стално јуримо неког да му се осветимо, да га разобличимо, да докажемо да смо ми у праву (а све због неке неважне глупости или ситнице). Те страсне жеље не дозвољавају нам да погледамо себе са стране и уочимо колико смо смешни и јадни...

Можемо ли се тако смешни и јадни борити против омаја, можемо ли се од њих заштитити?

Иако су омаје данас моћније него што су икада биле, од њих се можемо штитити једино на начин на који су се од њих штитили наши прадедови... Идући ноћу крај гробља или каквог уклетог места, они су намицали капу на чело, сужавали своју слику света коју виде телесним очима и онемогућавали непријатељу да им види очи... А све то да би

очували могућност померања менталне тачке... Да би у сваком тренутку могли себе погледати са стране и видети бедног црва који се вуче површином земље замишљајући да је "човек који гордо звучи"... Они су стално водили рачуна да ту слику о себи не изгубе.

Поред ове мере опреза, они су се стално борили са собом, са својим страстима и жељама... И пре сусрета са омајом они су се припремали за ту борбу. Нису дозвољавали да се страсти и жеље у њима превише распламсају, држали су их под контролом... Стално су се трудили да савладају себе јер су знали да се највеће зло налази у нама... Човек нема већег непријатеља од самог себе... Ако дозволиш да се жеље и страсти распламсају у теби, ако изгубиш битку са собом, онда ће свака омаја бити јача од тебе... Преузеће те потпуно и ти ћеш за њом трчкарати од жбуна до грма, од грма до дрвета... Нећеш моћи да се измакнеш да би погледао себе са стране и уочио колико је смешно и бесмислено то што чиниш... Када се освестиш, бићеш до гуше у дуговима, у блату, води, уморан, преварен и беспомоћан. Кад би нам онда остало бар времена да се покајемо!?

О ОМАЈАМА И ГОВОРНОМ ПОЉУ

Чињеница је да се у данашње време много мање говори о омајама, тајанственим бићима која пресрећу људе и на неки необјашњив начин преузму власт над њима те их по целу ноћ водају по шумама, брдима и потоцима. Раније су оне биле врло честа појава, о њима се стално причало, биле су саставни део свакодневног живота. Наши прадедови су много боље познавали омаје него ми данас. Знали су да омаја може имати неку моћ, неку власт над човеком тек ако овај (човек) проговори. Ако при сусрету са омајом ћутиш - она ти не може ништа.

Данас као да нема тих необичних приказа. Шта се са њима догодило?

Прича се да је пре две стотине година неки амерички трговац уз помоћ некакве преваре ухватио омају и затворио је у неки подрум без прозора. Држао је у том подруму и мучио све док му омаја није открила тајну како да постане најбољи продавац на свету - шампион продаје. Омаја је у подруму провела неколико месеци и отрпела свакојака мучења све док једног дана није проговорила:

"Повратна информација је доручак шампиона", рекла је омаја.

Трговац је добро размислио о овим речима и схватио да је заиста тако. Ако хоћете да некоме нешто продате, морате знати шта он жели, шта воли а шта не воли, шта га мучи а шта радује. То сазнајете у спонтаном, необавезном разговору који се не тиче директно продаје и

куповине. Када сазнате нешто о будућем купцу, тек онда почињете да нудите и хвалите робу на начин који је примерен конкретној ситуацији. Ако сте сазнали да човек јако воли своју ћерку, обавезно ћете поменути да ће се и ћеркица јако радовати када опере руке тим сапуном... А никако не истичете да ће се радовати и жена са којом није у добрим односима. Причајући о роби или о било чему другом, шампион лови и ослушкује повратне информације и - примењује оно што је сазнао. Трговац се ускоро јако обогатио и заиста постао шампион продаје а оно што је од омаје сазнао открио је својим синовима тек пред смрт, као највећу тајну.

Та тајна се дуго преносила с колена на колено и постала извор огромног богатства потомака поменутог трговца. Тек у другој половини прошлога века тајна се толико раширила да више и није могла бити тајна. Богати потомци постадоше лењи, мрзело их је да више сами продају своју робу те почеше да одржавају разне курсеве и семинаре о продаји, почеше да штампају скрипта, најпре у малим тиражима а затим у све већим... Тајно знање се проширило и увећало и већ на крају двадесетог века ми сусрећемо огроман број шампиона продаје... Сусрећемо их на кућном прагу, на улици, у лифту, у продавницама, трафикама, у канцеларијама, у шахтама, рововима, рудницима... Свуда. Они продају све. Продају моторе, лекове, храну, политичке идеје, продају веру, продају децу... Продају страх... Земљина кугла није могла (или није желела) да прати овај раст и постаде превише тесна за армију шампиона. Са друге стране, техничка индустрија пратила је у стопу развој ове популације и увек се трудила да изађе у сусрет потребама шампиона. Измишљени су звучници, мегафони, телефони, телевизори, рачунари... Психологија је чак одвојила једну од својих најдебљих грана да служи припадницима ове армије, да им помаже да лакше и боље прикупе и обраде повратне информације - доручак шампиона.

Ширење ове тајне није заобишло ни филозофију. Размишљајући о тим повратним информацијама Жак Дерида је закључио да "човек кад говори - увек говори о себи". То је заиста велика истина. О чему год говорили, ми увек откривамо неке своје ставове, неко своје знање, жеље... То се заправо потпуно поклапа са тајном коју је омаја одала трговцу.

Поред овога, занимљиво је и нешто о чему је педесетих и шездесетих година прошлог века говорио француски психоаналитичар и филозоф Жак Лакан. Он је саматрао да се човек који говори никад не обраћа свом саговорнику већ се увек обраћа Другом (са великим Д). Чак је то приказивао и на цртежу где видимо двојицу саговорника који се наизменично обраћају неком облачку који се налази у простору изнад њихових глава. Није то тако бесмислено. Тај

Други, који је у овом случају представљен као облак, јесте нешто апстрактно, неки психолошки појам који у извесном смислу представља и најмањи заједнички садржалац знања и појмова двојице саговорника а може се схватити и као преводилац у том разговору... Лакан Великог Другог доживљава и као неку личност која поред појмова и знања садржи и моралне обрасце и забране... Једино тај Други може одредити наш идентитет, једино преко њега ми сазнајемо ко смо и какви смо...

Говорио је Лакан још много тога о психологији човека али од свега паметног и мудрог што је Лакан смислио, ја сам запамтио једино тај облачак који се налази између двојице саговорника (као у стрипу). Ја сам тај облачић схватио као неки говорни простор преко кога људи комуницирају. Као територију!!!

Чим се људи нађу на окупу (два човека или више људи) ја одмах уочавам тај облачак, тај говорни простор преко кога они могу комуницирати (ако желе). У свакој учионици, у свакој просторији где се окупила нека породица, изнад кафанског стола, на свадби... Свуда ја уочавам тај говорни простор, ту територију око које се људи веома често и боре... Ако мојим очима погледате ствари уочићете тешке борбе, чак и ратове који се воде око говорног простора и за говорни простор.

Зашто се то дешава? То може изгледати чудно само на први поглед. Чим мало промислимо о томе, постаје нам јасно да је тај говорни простор веома важан. Човек је друштвено биће и велики део својих потреба може да задовољи управо (и једино) преко тог говорног простора. И беба упада у говорни простор својим плачем да би добила дојку или суве пелене... Колико сте пута у друштву (или у породици) желели да кажете нешто важно али нисте могли јер је говорни простор био заузет неком бесмисленом и празном причом... Или свађом, бесплодном расправом неких других који су бесправно и насилно запосели говорну територију. О насиљу и ратној вештини запоседања говорне територије могу се написати читаве студије. Може се чак оформити и посебна наука која би изучавала говорни простор, његову улогу у животу људи, оруђе и оружје које се користи за напад на говорни простор (звучници, мегафони, телевизори)... Може се изучавати и празнословље као посебан облик заузимања говорног простора. Ту свакако треба изучавати и стратегије и различите начине да се говорни простор сачува и одбрани од окупатора, од армије шампиона продаје који упадају у наш говорни простор да би нам продали моторе, лекове, храну, политичке идеје... Да би нам продали веру... Да би поробили нашу децу.

Када све овако сагледате, можете ли се још увек чудити где су данас те омаје и шта се са њима догодило? Кога би данас могла да лове

ова тајанствена бића у овом свету у коме су сви говорни простори или запоседнути и окупирани од стране шампиона продаје или су испуњени празнословљем, препричаним и испричаним причама шампиона... Данас сви говоре а нико не говори ништа о својој суштини. Сви говорећи - ћуте. Празнословље је само начин да се прикрије ћутање. И шта су могле јадне омаје у овом мору људи који ћуте. Ако ћутиш омаја ти не може ништа. Омаје су вероватно изумрле - убило их је наше ћутање.

А можда су и оне еволуирале. Можда још увек постоје. Будите опрезни када излазите из куће јер вас пред вратима можда чека нека омаја да Вам прода сапун коме ће се ваша ћеркица јако радовати...